

СЕРЕДНЯ ОСВІТА

УДК 391 : 94(477) – 053.5

Л. С. Охріменко,
аспірант

(Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка)

Lidiya891@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВАРІАТИВНОГО МОДУЛЯ “ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО КОСТЮМА” ДЛЯ УЧНІВ 10–11 КЛАСІВ

Анотація

Розглядаються основні підходи, зміст і методична характеристика варіативного модуля “Історія українського костюма” з метою залучення учнів до збереження етнографічних і культурних традицій українського народу. Програмою варіативного модуля передбачено ознайомлення учнів 10-11 класів з історією українського костюма, функціями одягу та його класифікацією, а також з технологією виготовлення українського костюма різних регіонів України.

Ключові слова: український костюм, сорочка, пояс, прикраси, взуття.

Summary

The basic approaches, content and methodological characteristics of the variable module “History of Ukrainian costume” are considered in this article. The main purpose of the work is to attract students’ attention to the conservation of ethnographic and cultural traditions of the Ukrainian people.

Key words: Ukrainian costume, shirt, belt, jewelry, shoes.

Постановка проблеми. Традиції українського народу формувалися протягом багатьох віків і нині широко застосовуються в навчанні та вихованні сучасної молоді. Упродовж історії українського народу одяг формує в людині певні звичаї, обряди, художньо-естетичні погляди і смаки, любов до прекрасного. Актуальність теми полягає в залученні учнів до виховання в них патріотизму, поваги до традицій свого народу, а також розвитку художньо-естетичних здібностей при виготовленні українського костюма. Сьогодні досить модно створювати одяг власноруч, а особливо, коли виготовляти його із домотканого полотна й оздоблювати стародавніми техніками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Англійський філософ і соціолог Герберт Спенсер говорив, що розумна людина завжди повинна пам’ятати про те, що, будучи нащадком минулого, вона одночасно є батьком майбутнього [1]. Український поет Тарас Григорович Шевченко у своїх дослідженнях, що проходили на території України у 1843 році, показав кожному нащадку вміння українського народу геніально створювати та прикрашати свої речі. Він створив малюнки, на яких зображено житло й одяг українців. Під час подорожі Т. Г. Шевченко приділяв велику увагу одягу, який носили бідні селяни. На його замальовках були чітко виражені особливості чоловічого і жіночого українського одягу. Його нариси були зображені кольоровими фарбами, що дало змогу краще розгледіти особливості певних деталей, оздоблення одягу, кольорову гаму. Т. Г. Шевченко створив безліч картин, на яких

показано особливості українського традиційного костюма [2, 271]. Спираючись на історію українського костюма, можна кожного учня прилучити до історії українського народу, народних традицій, культури спілкування.

Мета статті – педагогічне обґрунтування змісту варіативного модуля “Історія українського костюма” для формування естетичного ставлення учнів до українського костюма, наполегливості під час теоретичної та практичної роботи, розвитку художнього мислення.

Виклад основного матеріалу. Варіативний модуль розроблений до навчальної програми “Технології. 10-11 класів”, розрахований на 20 годин. Програмою модуля передбачено ознайомлення учнів із технологією виготовлення українського костюма. Метою варіативного модуля є вивчення історії розвитку українського костюма, сформованості в учнів теоретичних і практичних навичок, які необхідні для основних засобів створення українського костюма, а також декорування одягу, творчого мислення, охайності. Учні за допомогою варіативного модуля “Історія українського костюма” мають можливість ознайомитися із теорією, тобто історією українського костюма та технологією його виготовлення. Заняття варіативного модуля “Історія українського костюма” складається з теоретичної та практичної частини. Теоретична частина передбачає ознайомлення учнів із художніми особливостями українського костюма, класифікацією традиційного одягу українців, функціями одягу та його художніми особливостями.

На практичних заняттях учні виготовляють сорочку як чоловічу, так і жіночу, яка є характерною для Полтавщини. Сорочка буде виконана такими техніками вишивання: вирізування, лиштва, ляхівка. Вишивають їх білими нитками по білому лляному полотні. Учні виготовляють чоловічі шаровари із тканин червоного кольору; фартух; плахту; керсетку, яку оздоблені різними рослинними орнаментальними мотивами; вінок із штучних квітів; різноманітні прикраси; плетуть личаки. Це дає змогу краще ознайомитися з особливостями вивчення історії українського костюма. Учні власноруч виготовляють український костюм, спираючись на історію українського народу, а також різні способи крою, шиття, декорування українського костюма, що загалом сприяє формуванню загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей.

Плануючи теми уроків, потрібно користуватися Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, який спрямований на виконання завдань загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів. Освітня галузь “Технології” ґрунтується на інформаційно-комунікаційному та технологічному компонентах [3]. Результатом виконаної роботи повинен бути проект з творчим підходом, який складається з:

1) *портфоліо*: обґрунтування вибору теми проекту, його актуальність; план роботи з виконання проекту; план проектної діяльності; вимоги до виробу чи критерії виробу; визначення необхідних знань чи вмій; інформація про еволюцію техніки чи виробу; виробу-аналоги та їх аналіз; конструювання власного виробу (опис, ескізні малюнки – клаузура, схеми, технологія виготовлення виробу); добір матеріалів за їхніми властивостями; добір інструментів; економічне обслуговування; міні-

маркетингові дослідження; реклама; фото готового виробу;

2) *виготовлення виробу*. Для виконання проекту учням потрібно самостійно спланувати роботу, починаючи від теоретичної частини й закінчуючи технологією виготовлення виробу своїми руками. З метою полегшення роботи учні мають можливість познайомитися з особливостями українського одягу різних регіонів, а саме: відвідати музеї, виставки, присвячені традиційному українському одягу. Це дасть змогу краще учням сформувати моральні якості, почуття прекрасного, потреби творити. Після створення ескізу учні добирають орнаментальні мотиви, техніки оздоблення для виготовлення виробу. Під час виготовлення виробу вчитель контролює роботу учня, звертає увагу на організацію робочого місця, особливості побудови композиції, кольорову гаму, поєднання різних технік оздоблення костюма, а також забезпечує безпечні умови праці та гігієни.

Після виготовлення виробу учневі необхідно провести волого-теплову обробку. Виготовивши виріб, учні можуть захистити проект за таким планом:

1. Відповідність готового виробу задуму, розробленим критеріям.
2. Орієнтовані затрати та час, витрачений на виготовлення виробу.
3. Визначити технологічні та естетико-конструкторські новації, характерні для проекту.
4. Обґрунтування вартості виробу та її порівняння з вартістю аналогічних виробів у художніх салонах, торговельній мережі тощо.
5. Труднощі, які виникали під час виконання творчого проекту.
6. Порівняння реальних результатів із завданнями проекту.
7. Пояснити, чому отримали саме такий результат.
8. Визначити необхідність праці для покращення її результатів.
9. Означити плани на майбутнє.

Захистити проект можна у вигляді презентації.

Варіативний модуль передбачає особливості попередньо засвоєного матеріалу на заняттях із дисциплін “Історія України”, “Трудове навчання”, “Образотворче мистецтво”. Під час вивчення варіативного модуля “Історія українського костюма” учні дізнаються про історію традиційного одягу українців, різновиди українського одягу та його регіональні особливості. Головним етапом під час вивчення варіативного модуля є самостійна робота, для того щоб учні краще змогли засвоїти матеріал, що стосується вивчення історії українського костюма.

Тематичний план заняття варіативного модуля “Історія українського костюма”

№ з/п	Назва теми та її зміст	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні відомості про історію українського костюма Історія українського народного одягу. Український одяг XIV–XVIII ст. Костюм запорізького козацтва. Сучасне дослідження локальних комплексів народного костюма. Функції одягу та їх історична динаміка. Класифікація традиційного одягу. Чоловічий і жіночий одяг. Натільний одяг. Поясний одяг. Нагрудний одяг. Верхній одяг. Пояси. Взуття. Головні убори. Призначення одягу як його класифікаційна ознака. Дівочі та жіночі головні убори. Вінкоподібні головні убори: вінки-шнури, вінки площинні та вінки звиті. Плетене взуття (личаки та постолои з лика). Стягнуте шкіряне взуття (постолои (ходаки)). Зйомні	2

	прикраси – вушні, шийні та нагрудні прикраси. Сережки – один із найдавніших видів жіночих вушних прикрас. Селянські прикраси – коралі, бурштин, дукач, сережки, намисто.	
2	Тема 2. Проектування та виготовлення українського костюму	16
	Постановка проблеми. Визначення основних завдань для виконання проекту. Робота з інформаційними джерелами. Створення банку ідей на основі зібраної та проаналізованої інформації. аналіз і систематизація інформації. Розроблення ескізного малюнка задуманого виробу. Створення схеми орнаменту. Технологія виготовлення українського костюма: моделювання українського костюма, розкрій деталей виробу, вишивання, оброблення деталей, пошиття костюма, остаточне оброблення. Догляд за українським костюмом. Контроль якості готового виробу. Економічне обслуговування. Маркетингові дослідження. Розроблення реклами.	
3	Тема 3. Презентація та оцінювання результатів проектної діяльності	2
	Компонування портфолію проекту. Захист проекту (за планом)	
Усього:		20

Орієнтований перелік об'єктів проектування: сорочка, шаровари, пояс, керсетка, фартух, кожух, жупан, плахта, прикраси: намисто, дукач, ґардан, вінок, чоботи, личаки.

Інструменти та пристосування: швейна машина, оверлок, праска, вишивальні і швейні голки, наперсток, п'яльця, ножиці, бульки для виготовлення штучних квітів, станок для виготовлення прикрас з бісеру.

Матеріали: тканина, нитки муліне, кольорова стрічка, бісер, монети, солома, рогіз, папір для виготовлення лекал.

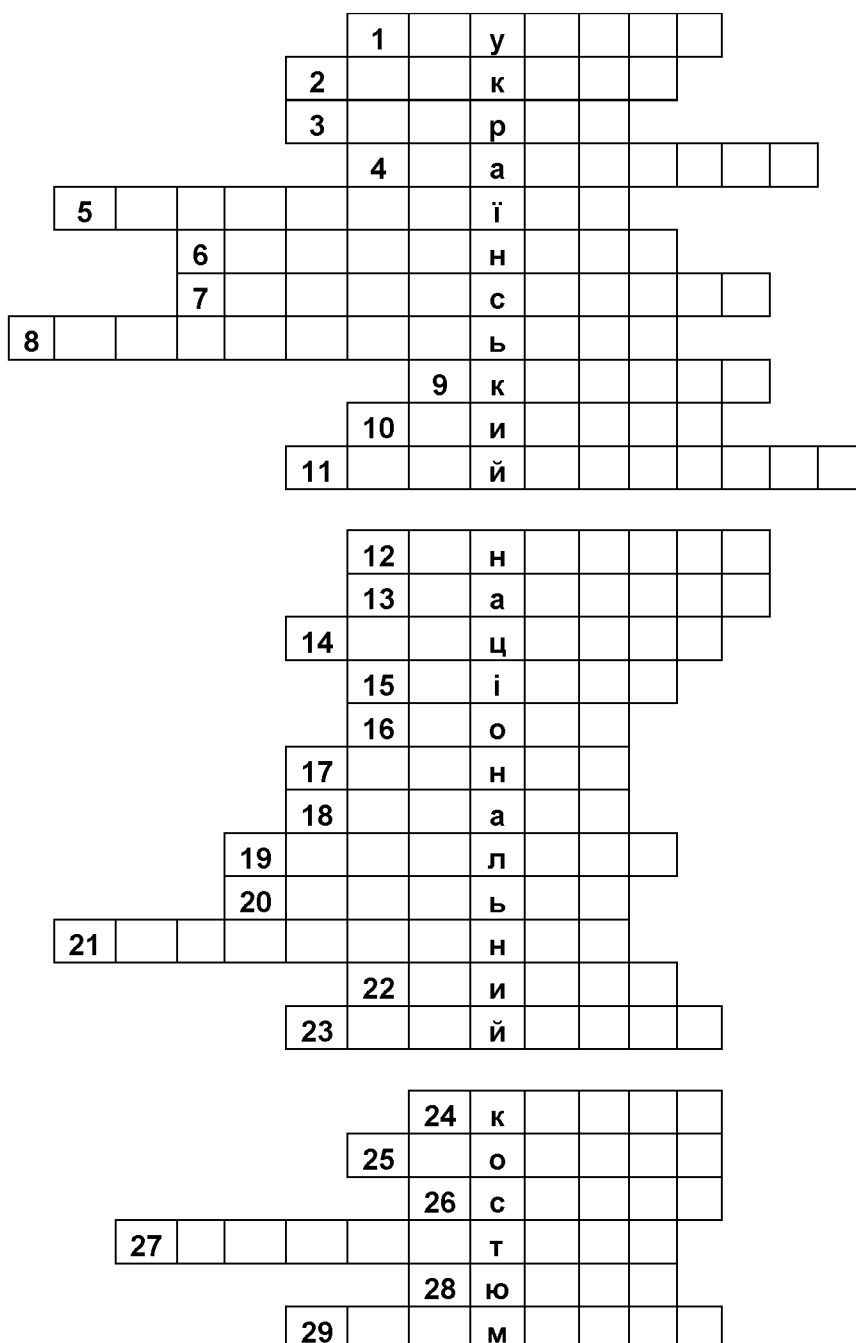
ЛІТЕРАТУРА

1. Білан М. С. Український стрій : навч. посіб. / М. С. Білан, Г. Г. Стельмащук. – Львів : Фенікс, 2000. – 328 с.
2. Васіна З. О. Український літопис вбрання: у 2 т. [книга-альбом] // З. О. Васіна. – Текстівки. рез., англ., рос. – К. : Мистецтво, 2006. – Т.2. : XIII-початок XX ст. : наук.-худож. реконструкції. – 2006. – 448 с.
3. Волошин І. І. Прекрасне живе вічно : для серед. шк. віку / І. І. Волошин; оформ. В. Ю. Юрчишина. – К. : Дитвидав УРСР, 1961. – 103 с.
4. Становлення і розвиток етнотришки : український та європейський досвід : кн. 2 : зб. наук. праць / [упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін.]. – Полтава : Полтавський літератор, 2012. – 429 с.
5. Стельмащук Г. Г. Одяг / Г. Г. Стельмащук // Історія української культури : у 5 т. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 2. – 848 с.
6. Титаренко В. П. Народні промисли України : навч. пос. / В. П. Титаренко. – Полтава : Полтавський літератор, 2011. – 524 с.
7. Титаренко В. П. Українська народна вишивка у творах полтавських майстринь : монографія / В. П. Титаренко. – Полтава : Інарт, 2008. – 212 с.

Електронні джерела:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. http://etnovyshyvanka.kiev.ua/uk/4635_staty/view/4024/Ukrajinskij_natsionalnij_odjag.htm.
3. <http://ridna-ukraina.com.ua/nationalsuit/>.

Для того, щоб краще засвоїти вивчений матеріал, учням рекомендується розв'язати кросворд, за допомогою якого можна підвищити інтерес до вивченого матеріалу. Кросворд можна розв'язати в усній або письмовій формі.

1. Чоловіча сорочка.
2. Традиційні металеві нагрудні прикраси.
3. Широкий чоловічий шкіряний пояс.
4. Різновид широких чоловічих штанів.
5. Круглі хутряні шапки з навушниками.
6. Зшитий поясний жіночий одяг.
7. Кілька (два) шматків досить товстого сукна різної ширини, що охоплює нижню частину фігури.
8. Прямошпінна безрукавка з фабричної тканини, обшита на полях тасьмою.
9. Різновид безрукавки.
10. Плетене взуття.
11. Вид сорочки.
12. Вовняні саморобні спідниці з яскравими смугастим чи картатим

орнаментом.

13. Спідниця до нагрудників із тканини вишневого, фіолетового кольору на Кіровоградщині.

14. Довгі кептарі на Буковині.

15. Плащовий халатоподібний, із великим виложистим коміром одяг, що підперезувався поясом.

16. Обов'язковий елемент і водночас прикраса костюма, за допомогою якого закріплювався поясний одяг.

17. Головний убір дівчат.

18. Перехідна форма від незшитого до зшитого поясного одягу з барвистої (переважно клітчастої) ткані тканини.

19. Жіночий одяг із великим коміром, розширений донизу, довжиною вище колін (Західна Київщина).

20. Головний убір.

21. Тип кожуха, укорочений, відрізний, під стан.

22. Спідниця, прикрашена вибіячастим малюнком.

23. Ткані торбинки на Закарпатті.

24. Традиційний одяг із хутра, який був необхідним атрибутом багатьох обрядів.

25. Зшите взуття, що прикрашає стопу та гомілку.

26. Верхній одяг приталений, з великою кількістю клинів, з білого або сірого сукна, довжиною до колін і нижче.

27. Жіночі безрукавки, розширені донизу за рахунок додатково вшитих клинів.

28. Жіночий нагрудний одяг з рукавами.

29. Жіноча прикраса з групи шийних виробів.

Відповіді: 1. Чумачка. 2. Дукати. 3. Черес. 4. Шаровари. 5. Малахаї. 6. Спідниця. 7. Запаска. 8. Камізелька. 9. Кептар. 10. Личаки. 11. Бойківська сорочка. 12. Андарак. 13. Сарафан. 14. Гуцулка. 15. Сіряк. 16. Пояс. 17. Вінок. 18. Плахта. 19. Чемліт. 20. Чільця. 21. Кожушанка. 22. Димка. 23. Тайстра. 24. Кожух. 25. Чоботи. 26. Свита. 27. Керсетка. 28. Юпка. 29. Намисто.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі досліджень. Варіативний модуль “Історія українського костюма” розроблений для професійної підготовки майбутнього вчителя технологій та керівника гуртка. Подальші дослідження полягають у розробці та вдосконаленні змісту навчання варіативного модуля “Історія українського костюма” з метою формування в учнів 10-11 класів творчих здібностей, навичок, а також цінностей українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. 21 цитата відомих людей про минулу і майбутнє [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://bizua.org/544/21-citata-vidomix-lyudej-pro-minule-i-majbutnye>.

2. [Одарченко П. До історії дослідження українського народного одягу / П. Одарченко // Видатні українські діячі : статті, нариси. – К. : Смолоскип, 1999. – 322 с.](#)

3. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. – К. : Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://mon.gov.ua/content/Osvita/post-derzh-stand-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/Osvita/post-derzh-stand-(1).pdf).

Стаття надійшла до редакції 26.09.2017